

Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu sissekande „Eesti Vabariigi sünnipäeva tähistamine Viljandis iseseisvusmanifesti ettelugemisega“ lisa

Liivi Vislapuu, Kätlin Mirka

Ajaloost

Esimest korda loeti Viljandis iseseisvusmanifest ette 24. veebruaril 1918. a. Seda tegi tolelaegne Viljandi linnapea Gustav Talts Viljandi rahukohtu hoone trepilt. Eri andmetel oli kuulamas mitukümmend kuni mitusada inimest. Fotomälestust sellest sündmusest ei ole, kuid on olemas teatrikunstniku ja karikaturisti Juhan Kangilaski maal 1939. aastast. Kunstnik tegi selle linnakodanike meenutuste järgi. Viimati nähti maali samal aastal toimunud sügisnäitusel ja siis see kadus. Teos avastati 2007. aastal, maal oli kinnitatud varem kunstnik Kangilaskile kuulunud maja sahvri lakke.

1928. aastal avati rahukohtu hoone seinal mälestustahvel tekstiga „Selle maja lävelt luges ette 24. veebruaril 1918. a. Viljandi linnapea Gustav Talts Eesti iseseisvaks kuulutamise manifesti“. 1940. aasta sügisel võeti tahvel punavõimude käsul maha. Arvati, et seegi on igavikku kadunud, aga 1990. aasta veebruaris soovitas endine muuseumitöötaja Henn Moora tutvuda Viljandi muuseumi ukse kõrval asuva tahvli teise küljega. Selgus, et tegemist oli rahukohtu seinalt 1940. aastal maha võetud kadunud tahvliga, mille teisel, vastu seina olnud küljel oli kenasti säilinud 1928. aasta tekst.

Muutuseid Eesti Vabariigi sünnipäeva tähistamisse töid okupatsioonid: NSVL-i okupatsioon (1940–1941; 1944–1991) ning Saksa okupatsioon (1941–1944). Näiteks nii 1942. kui ka 1944. a ajalehes Sakala on veel märgitud, et Viljandi linn ja maakond pühitsesid vabaduse päeva ning „see sündis põhjusel, et suured kohustused ja ülesanded seovad iga üksikut eesti meest ja naist ning ei oleks olnud loomulik seesugusel silmapilgul pühendada liigset suurt tähelepanu pidustustele“ (ajaleht Sakala, 1944). Linnarahva üheskoos vabariigi sünnipäeva tähistamisest ei leidu märke ei 1941. aastast ega aastatest 1945–1988, mil NSVL-i okupatsioon oli selle ära keelanud.

Sündmus taaselustati 1989. a Viljandimaa Muinsuskaitse Ühenduse (VMÜ) eestvedamisel. Manifesti teksti kandis Viljandi kohtumaja trepilt rahvale ette VMÜ liider Jaak Pihlak. 1989. a hinnati kohalolnute arvuks umbes 5000 osalejat. Hiljem on osalejate arv aastate jooksul kõikunud, kord on rohkem, kord vähem inimesi kohal olnud.

1990. a 24. veebruaril kirjutas Jaak Pihlak Sakalas artikli 1918. a toimunud manifesti ettelugemisest ja 1928. a mälestustahvli avamisest.

1991. a 24. veebruaril koguneti kohtuhoone ette, kus linnavolinik Heiki Raudla rääkis oma kõnes sellest, kuidas 73 aastat tagasi Viljandi linnapea Gustav Talts rahvale iseseisvusmanifesti ette luges. Kokku olid tulnud laulukoorid Koit ja Sakala, puhkpilliorkester ja pisut linnarahvast.

1992. a. oli esimene kord pärast iseseisvuse taasväljakuulutamist, kui Viljandi kohtumaja ees tähistati Eesti Vabariigi aastapäeva. Tuletati meelde samas kohas 1918. a toimunud sündmust ja maavanem Rein Triisa rääkis sellest, et Viljandis ei ole veel kujunenud iseseisvuspäeva tähistamise traditsiooni. Kõnekoosolekul osales mõnisada inimest.

1993. a alates on igal aastal 24. veebruaril Viljandis kohtumaja ees iseseisvusmanifesti teksti rahvale ette loetud. 1993. a luges seda abilinnapea Ülo-Tarmo Stöör, 1994. a Ugala teatri kirjandusala juhataja Aivar Trallmann, 1995.–1996. aastatel Ugala teatri näitleja Üllar Saaremäe (ajaleht Sakala, 1993–1996).

1997. a luges iseseisvusmanifesti ette linnapea Tarmo Loodus. Rahvakogunemise organiseerija Ülo-Tarmo Stöör sõnas, et kõigil järgnevatel iseseisvuspäevadel peaks manifesti kohtumaja trepilt inimestele ette lugema linnapea. „See oleks linnarahva vastu viisakas, sest 79 aastat tagasi kandis manifesti ette tollane linnapea Gustav Talts.“ (ajaleht Sakala, 26.02.1997)

Järgnevatel aastatel ongi ametis olev linnapea manifesti teksti kokku tulnud rahvale ette lugenud.

2018. a veebruaris toimus üleriigiline kooliõpilaste ajarännak, mille raames rändasid Viljandi linna ja maakonna õpilased tagasi kuupäeva 24.02.1918 ja etendasid esmakordset iseseisvusmanifesti rahvale ette lugemist.